

V spomin Savu Brelihu

V petek, 2. marca 2012, nas je zapustil Savo Brelih, entomolog, koleopterolog, parazitolog (Siphonaptera, Anoplura, Mallophaga) in herpetolog z obsežnim znanjem iz ornitologije in teriologije - le kdo od biologov ga ni poznal? Bil je odličen poznavalec žuželčje favne Slovenije, zgled natančnega dela z zoološkim zbirkami. Njegove (in hkrati muzejske) zbirke hroščev, bolh, uši in perjedov ali tekutov so občudovali entomologi iz Slovenije in tujine.

Rodil se je 5. maja leta 1927 in bi torej letos praznovali njegov petinosemdeseti rojstni dan. Tega smo se veselili, saj se je z leti po mnenju mnogih, ki smo ga dolgo poznali, komaj kaj spreminjal. Pa mu kljub temu te obletnice ni bilo dano doživeti, srce mu je opešalo, tako da so ga morali sprejeti v bolnišnico, kjer pa je po nekaj dneh in zapletu s pljučnico podlegel.

Kdor je bil kdaj v njegovem stanovanju na Gotski ulici 13 je bil presenečen nad obsežnostjo in urejenostjo entomoloških zbirk, katerih škatle so zapolnjevale vedno večji del stanovanja. Slišal sem, da je neka mlada obiskovalka po obisku Brelihovega stanovanja spraševala, kje ta stric spi? Celo stanovanje je pravzaprav postalo entomološki laboratorij. Cesar se je lotil, se je lotil temeljito. In to na terenu, ob zbirkah ali pri pisanju člankov o svojih raziskavah. Tako je v času, ko se je ukvarjal predvsem s plazilci, natančneje s kuščaricami na dalmatinskih otokih, obiskal kar približno 250 otokov. Med njimi je bil tudi Goli otok, ki pa ga ni obiskal prostovoljno... Pri enem izmed takih izletov po istrskih in kvarnerskih otokih sem tudi sam sodeloval in imel priložnost opazovati vztrajnost in spretnost Sava Breliha na terenu. Pa ne samo takrat. Bil sem na terenu v Kamniški Bistrici, kjer nam je Savo kazal, kako se v štorih pozimi išče hrošče, predvsem krešiče in druge žuželke. Bil je odličen mentor nam, takrat mladim žužkoslovnim navdušencem.

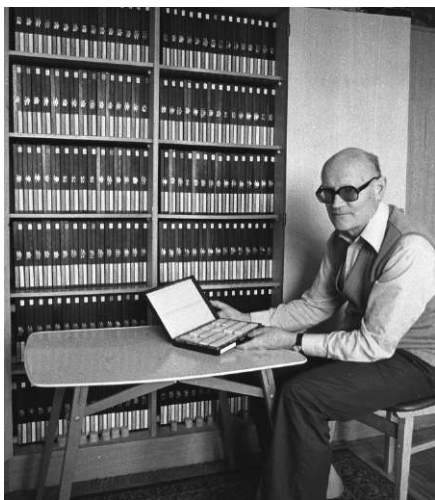
Po drugi svetovni vojni, ki jo je preživel kot partizan in kasneje interniranec v Dachauu je leta 1946 začel delati v Prirodoslovnem muzeju Slo-

Savo Brelih lovi svoj plen na terenu v Makedoniji, kjer se je leta 1959 pridružil zoološki študentski ekskurziji.

Jeseni leta 1961 je Savo Brelih (prvi z leve) organiziral ekskurzijo po istrskih otokih, ki sva se je udeležila še dva biologa, Boris Sket (drugi z leve) in jaz. Z jadrnico Bato 2 in lastnikom gospodom Brešičem (tretji z leve) iz Rovinja smo obiskali več otokov in raziskovali njihovo favno.

Savo Brelih leta 1987 pred omaro in odprto škatlo z mikroskopskimi preparati parazitov. O obsežnosti te zbirke lahko berete v besedilu, menda je to največja taka zbirka v Evropi.

Ena izmed žuželk, ki je poimenovana po Savu Brelihu, je perojed *Colloceras savoi* Tendeiro 1973 (foto T. Valentinčič in M. Gogala).

venije. Najprej ljubiteljsko, brez honorarja, od leta 1947 redno, toda brez plačila. Prišlo je burno leto 1948, ko je bilo dovolj, da si se družil z "napačnimi ljudmi" ali bil na "napačnem" sestanku in že te je doletelo. To se je zgodilo tudi Savu Brelihu in to je bila huda preizkušnja. Kolikor vem, pa je tudi z Golega otoka, tako kot iz Dachaua, prinesel nekaj hroščev.

Od leta 1949 do 1976 je bil nato redno zaposlen v muzeju kot sodelavec kustos. Upokojil se je zelo zgodaj zaradi dvojnega štetja vojnih let, vendar je po upokojitvi delal še bolj zagnano. Zbirke je kasneje urejal in hranil kar doma, vendar je že iz vseh oznak in zgledno urejene dokumentacije razvidno, da gre za muzejske zbirke. Preparacija primerkov v zbirki hroščev, tudi najmanjših, je neverjetno popolna. Tudi primerke, ki jih je muzej dobil iz drugih zbirk in so bili slabo preparirani in včasih celo plesnivi, je znal očistiti, naravnati ekstremitete, stare etikete je nadomestil z novimi, čitljivimi, toda stare etikete je prilepil na hrbtno stran, da so dostopne kasnejšim preučevalcem. Malo ljudi ima tako potrpljenje.

Po pokojnem Brelihu so poimenovali preko 8 vrst malofagov, 3 hrošče, eno bolho in enega polža. Sam ali s sodelavci pa je opisal 14 vrst in podvrst bolh, 8 podvrst plazilcev in 2 vrsti perojedov. Z M. Danielom sta opisala tudi dve novi vrsti pršic.

O zbirkah in virih je skrbno vodil karto-teke, v zadnjem času pa se je za tako delo navadil uporabljati tudi računalnik. O obsežnosti zbirk, ki jih je urejal, naj navedem nekaj števil: vsaj za entomološki del. Zbirka hroščev (Coleoptera): 71.678 primerkov, 621 entomoloških škatel, bolhe (Siphonaptera): 9.837 mikroskopskih preparatov v 140 škatlah, ki sta jih v zadnjem času pripravila skupaj z dr. Tomijem Trilarjem, 15.000 mikroskopskih preparatov perojedov (Mallophaga), živalskih uši (Anoplura), muh iz družine Nycteribiidae (Diptera), hroščev iz družine Leptinidae (Coleoptera) v

Savo ob svoji delovni mizi s škatlo iz zbirke hroščev. Marca 1996 fotografiral Ciril Mlinar - Cic.

251 škatlah. Pri tem nisem upošteval obsežne zbirke plazilcev, ptičev - predvsem iz ekspedicije v Etiopijo in malih sesalcev.

Njegovo bibliografijo najdemo v bazi COBISS, verjetno pa bomo natančne podatke našli še v njegovi zapuščini. V entomološkem delu seznama njegovih znanstvenih del so pomembne publikacije o perojedih in tekuhih, bolhah in klopih. Iz zadnjega časa je posebej pomembna serija prispevkov *Gradivo za favno hroščev (Coleoptera) Slovenije*, ki je izhajala v reviji *Scopolia*. V zadnjih devetih letih so izšli štirje deli na skupno 1141 straneh, ki obravnavajo skupine Chrysomelidae: Alticinae (1), Cerambycidae (2), Staphyliniformia: Histeroidea (3) in Polyphaga: Scarabaeoidea (4). Ta obsežni opus, pri katerem so sodelovali tudi mlajši slovenski in nekateri tuji strokovnjaki, je trdno jedro, na katerem bodo lahko mlajši koleopterologi nekega dne pripravili favno hroščev Slovenije.

Leta 1987 je Savo Brelih za svoje delo v Prirodoslovnem muzeju Slovenije in kasneje, ko je delal doma za to ustanovo, prejel muzejsko Zoisovo priznanje, zaslužno! In tudi vesel ga je bil.

Sicer pa je Savo Brelih skrbel za to, da bi se tudi po njegovi smrti lahko katerikoli strokovnjak pri študiju zbirk takoj znašel in nadaljeval njegovo delo.

Kdor ima dostop do starejših zvezkov revije *Proteus*, si lahko o pokojnem kolegu prebere zanimiv prispevek *Razgovor s Savom Brelihom* v 49. letniku na straneh 327-330.

Za zaključek tega sestavka bi rad povedal še nekaj besed o dragem Savu kot človeku. Čeprav sem bil deset let mlajši, me je že kot dijaka vedno ljubeznivo sprejel v muzeju ali na terenu. Prijazen in prijeten človek je ostal do zadnjih dni in tak odnos je imel tudi do drugih ljudi. Tudi na daljših izletih, kakršen je bil na primer najin izlet po Dalmaciji leta 1955, ni prišlo do nikakršnih napetosti. Bil je blaga duša in ni gojil zamer. Zato in tudi zaradi širokega znanja in prijaznosti smo ga vsi imeli radi in ga bomo zelo pogrešali. K sreči si je s svojim delom, zbirkami in objavami postavil čudovit spomenik.

Matija Gogala